

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу Костюка Олега Анатолійовича
«Зовнішньополітичні орієнтири України у російській суспільно-політичній думці 1990-х рр.»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.02 – всесвітня історія.

Воєнна агресія Росії проти України актуалізує необхідність дослідження суспільно-політичних процесів, які відбувалися у Російській Федерації після розпаду СРСР. У цьому контексті особливо важливим є вивчення ставлення російської суспільно-політичної думки щодо України та її діяльності на міжнародній арені. Таке дослідження дозволяє з'ясувати місце, яке займала Україна у російському суспільно-політичному дискурсі, а також визначити та дослідити основні чинники, які впливали на перебіг українсько-російських відносин. Представлена до захисту дисертація є одним із таких досліджень.

У своїй роботі О. Костюк розглянув українсько-російські відносини крізь призму ставлення російського суспільства до зовнішньополітичних орієнтирів незалежної України, під якими малася на увазі не лише окремо взята геостратегічна направленість зовнішньої політики України, але й практичні кроки з її реалізації.

Вступна частина дисертації О. Костюка відзначається чітким обґрунтуванням актуальності, предмету, об'єкту дослідження, його мети і завдань, практичної значущості роботи.

У роботі вперше у вітчизняній історіографії проаналізовано чинники, які впливали на формування та функціонування російської суспільно-політичної думки у питаннях відносин з Україною, а також зроблені

узагальнення щодо візій російського суспільства на зовнішню політику України.

Структура роботи не викликає принципових зауважень. Дослідження складається зі змісту, вступу, п'ятих розділів, висновків (разом 191 сторінка), списку використаних джерел та літератури (51 сторінка). Загальний обсяг роботи 242 сторінки.

Даючи оцінку стану наукової розробки проблеми О. Костюк слушно зауважує, що широкому спектру політичних, економічних, соціокультурних та національних проблем в українсько-російських відносинах присвячено чимало наукових узагальнень фахівців з історії, соціології, політології, міжнародних відносин. Водночас, проблемою, порушеною в дисертації, в українській історичній науці спеціально не займалися. Під час аналізу історіографічного доробку дослідник застосував проблемний принцип поділу історіографії, виокремлюючи наукові дослідження з розвитку російської суспільно-політичної думки, праці, присвячені розвитку зовнішньої політики України, наукові узагальнення з історії українсько-російських відносин.

Грунтовним є аналіз джерел дослідження. Велика кількість та фрагментарність документів та матеріалів з обраної теми спонукали дисертанта класифікувати їх за походженням. Для комплексного та багатогранного аналізу виокремлено шість груп джерел.

Досить неординарно дисертант підійшов до опису методології дослідження, присвятивши їй окремий (другий) розділ роботи. Поряд із описом методологічних труднощів, які виникають під час роботи над дослідженнями з сучасної історії, окрему увагу дослідник приділив аналізу процесів українського державотворення та формування зовнішньої політики України, її зовнішньополітичних векторів. Окрему увагу О. Костюк звернув і на проблеми формування суспільно-політичної думки РФ, її складових. Дисертант виокремив політичні партії та рухи ліберально-демократичного, націонал-патріотичного та комуністичного спрямування, які репрезентували основні візії російського суспільства. Такий підхід дозволив не лише

зрозуміти застосування методологічних практик в дослідженні, але й детальніше зрозуміти сам предмет та об'єкт дослідження.

У третьому розділі дисертації О. Костюк розглянув ставлення російського суспільства до існування незалежної України в нових геополітичних умовах. Дослідник з'ясував візії провідних російських політиків, інтелектуалів та політичних експертів щодо незалежності України, розглянувши їх у формі сприйняття/несприйняття. Дослідник вказує, що в умовах суспільно-політичних трансформацій пострадянської Росії, характерним для російського суспільства став плюралізм думок та поглядів на існування незалежної України. Поруч із ліберал-демократами, які у своїй більшості пішли на фактичне визнання незалежності України, у російському суспільстві популярною були гасла, озвучені представниками націонал-патріотичних та лівих політичних течій, які висловлювали сумніви у можливості повноцінного та самостійного існування незалежної України. Таке ставлення дисертант пов'язує із стереотипними схемами розуміння російським суспільством власної ідентичності. Водночас він констатує, що під впливом внутрішньополітичних процесів та розвитку двосторонніх відносин із Україною ставлення росіян до української незалежності зазнало певних трансформаційних змін, поза тим залишаючись у межах великодержавницької риторики російських політиків.

Матеріал четвертого розділу дисертації присвячений аналізу візій російської суспільно-політичної думки щодо діяльності України на теренах пострадянського простору у межах східного вектору зовнішньої політики. У першому підрозділі вказаного розділу критично проаналізоване ставлення російського суспільства до діяльності України в межах регіональних організацій – СНД, ГУАМ та ініціативи з Балто-Чорноморського співробітництва. Дисертант звертає увагу на те, що на практиці СНД була лише інструментом для реалізації зовнішньополітичних цілей Москви та її спроб об'єднати навколо себе колишні радянські республіки. Автор відзначає, що таке сприйняття СНД було характерним фактично для усіх

суспільно-політичних гравців в Росії. Натомість, ініціативи України по реалізації двостороннього співробітництва з низкою держав регіону в межах ініціативи Балто-Чорноморського співробітництва та ГУАМ, розцінювалися у російським політикумом як спроби дистанціювання від Росії.

У другому підрозділі четвертого розділу дисертант розглядає таке актуальне за сучасних обставин питання, як місце Криму та Чорноморського флоту в українсько-російських відносинах. Тут О. Костюк розглядає проблеми територіальної приналежності Кримського півострова, аналізує значення та вплив комплексу «кримських проблем» на стан та перебіг українсько-російських стосунків. Дослідник вказує, що з підписанням та ратифікацією широкомасштабного договору про дружбу та співробітництво у 1997 р. проблема Криму в двосторонніх відносинах не зникла, оскільки велика частина російського політикуму залишилась незадоволеною пунктами договору з Україною.

У п'ятому розділі дисертації О. Костюк розглядає дискусії, які точилися в російському суспільно-політичному житті навколо діяльності України на міжнародній арені в рамках західного вектору зовнішньої політики. В окремих підрозділах дослідник розглядає візію російського суспільства на діяльність України в рамках міжнародних організацій – ОБСЄ, ООН, НАТО, а також на відносини України із європейськими державами та США. Дослідник вказує на плюралізм думок впродовж 1990-х рр. у російському суспільстві щодо західного вектору зовнішньої політики України. Такий стан речей О. Костюк пов'язує із відмінністю у поглядах на майбутній розвиток Росії серед різних течій російської суспільно-політичної думки, оскільки у першій половині 1990-х рр. більшість російських ліберал-демократів виступали за європеїзацію Росії та проведення у ній демократичних реформ. Відповідно, європейську інтеграцію України вони розглядали як запоруку здійснення демократичних реформ у самій Росії. Натомість вже у другій половині 1990-х рр. ліберал-демократи частково переходять на риторику партій націонал-патріотичного та лівого

спрямування, які пропонували віднайти «особливий» шлях розвитку Росії та розглядали будь-які взаємини України із західними державами як загрозу відновлення «великої Росії». Дисертант також звертає увагу на те, що усі без винятку політичні сили в Росії негативно ставились до співробітництва України із військово-політичним блоком НАТО.

Загальні висновки дисертації чіткі, аргументовані та підпорядковані меті і науковим завданням роботи. Наукова новизна роботи не викликає сумніву та полягає у тому, що вперше проаналізовано російську суспільно-політичну думку щодо зовнішньої політики України. Зокрема досліджено оцінки російської суспільно-політичної думки щодо еволюції українсько-російських відносин, реалізації західного вектору зовнішньої політики України та її участі в міжнародних організаціях.

Автореферат за змістом відповідає положенням та висновкам, які зроблені у дисертації, відображає її структуру та логіку викладу матеріалу.

Винесена на обговорення тема є складною для дослідження, але багато перспективною. В цілому дисертаційна робота має цілісну структуру та є завершеним науковим дослідженням. Однак, незважаючи на належний рівень її підготовки, вважаємо за доцільне висловити деякі зауваження та побажання.

1. При вивченні російської суспільно-політичної думки було б бажаним використання більшої кількості матеріалів з архівних установ Російської Федерації;
2. У деяких місцях робота надмірно переобтяжена увагою до окремих російських політичних діячів.
3. В науковій роботі є деякі стилістичні та орфографічні неточності.
4. У межах східного вектору, на нашу думку, доцільно приділити увагу реакції російського суспільства на взаємини України з іншими державами СНД.
5. Вважаємо доцільним чіткіше виокремити науково-експертні осередки у російській суспільно-політичній думці.

Разом з тим, наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, автореферату дисертації, а також наукових робіт, опублікованих за темою роботи. Обґрунтованість наукових положень та висновків, а також їхня достовірність дають підстави говорити, що робота О.А. Костюка розв'язує важливу наукову проблему.

Дисертація «Зовнішньополітичні орієнтири України у російській суспільно-політичній думці 1990–х рр.», є самостійною дослідницькою роботою, відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. та зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабміну від 19.08.2015 р. № 656, а дисертант Костюк Олег Анатолійович заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю – 07.00.02 – всесвітня історія.

Офіційний опонент

доктор історичних наук,

доцент кафедри історії України та етнокомунікацій,

Інститут гуманітарних та соціальних наук

Національний університет

«Львівська політехніка».

Б. С. Левик

